

Sygn. akt II UK 521/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z wniosku L. T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w P.
o zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 22 stycznia 2019 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Okręgowego w P.
z dnia 22 maja 2017 r., sygn. akt VII Ua [...],

- 1. oddała skargę**
- 2. zasądza od L.T. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział [...] w P. kwotę 1.800 zł (tysiąc osiemset) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 maja 2017 r. Sąd Okręgowy w P., VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację L. T. od wyroku Sądu Rejonowego w L. z dnia 21 października 2016 r., którym zmieniono decyzję Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych, [...] Oddział w P. z dnia 7 kwietnia 2014 r. w części obejmującej obowiązek zwrotu świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 21 sierpnia 2013 r. do dnia 30 września 2013 r. oraz zapłaty odsetek ustawowych. Oddalono odwołanie w pozostałym zakresie, obejmującym ustalenie braku prawa do zasiłku chorobowego za okresy od dnia 16 marca 2011 r. do dnia 10 maja 2011 r., od dnia 18 maja 2011 r. do dnia 17 czerwca 2011 r., od dnia 4 lipca 2011 r. do dnia 7 sierpnia 2011 r., od dnia 22 sierpnia 2011 r. do dnia 4 września 2011 r., od dnia 8 sierpnia 2012 r. do dnia 17 sierpnia 2012 r., od dnia 28 sierpnia 2012 r. do dnia 10 września 2012 r. oraz od dnia 11 października 2012 r. do dnia 6 stycznia 2013 r. oraz do świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 6 lutego 2013 r. do dnia 20 sierpnia 2013 r. i zobowiązania ubezpieczonej do zwrotu nienależnie pobranych w tym czasie świadczeń.

Podstawę wyroku stanowiło ustalenie, że w wyżej wskazanych okresach, objętych lekarskimi zwolnieniami od pracy oraz w czasie niezdolności do pracy uzasadniającej przyznanie świadczenia rehabilitacyjnego, ubezpieczona, prowadząca od dnia 21 czerwca 1999 r. jednoosobowo pozarolniczą działalność gospodarczą pod firmą „L. T. [...] Z. [...]” z siedzibą w M., świadcząc usługi zagospodarowania terenów zieleni, wykonywała czynności związane z prowadzeniem tej działalności. Nie chodziło o obecność w siedzibie przedsiębiorstwa, wykonywanie prac fizycznych, kontaktowanie się z klientami, współpracę z innymi firmami, podpisywanie umów, zajmowanie się rozliczeniami, przygotowywanie lub przeglądanie dokumentów, czy sporządzanie faktur VAT. Chodziło o podpisanie w miejscu zamieszkania - mimo umocowania do ich podpisywania udzielonego sporządzającej je A. K. - kilkudziesięciu faktur VAT oraz złożenie oświadczenia o wypowiedzeniu umowy o pracę S. Ż.. Te fakty zostały zakwalifikowane jako nadużycie prawa do świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przez wykonywanie pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, przewidziane w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1368; dalej „ustawa”).

Skarga kasacyjna ubezpieczonej, obejmująca wyrok sądu drugiej instancji w całości, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego, tj. art. 17 ust.

1 ustawy przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu „prostych czynności polegających na składaniu podpisów na fakturach oraz jednorazowym złożeniu podpisu na wypowiedzeniu warunków pracy i płacy wobec pracownika” za wykonywanie pracy w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, „podczas gdy prawidłowa jego wykładnia prowadzi do wniosku, że czynności te nie stanowią wykonywania pracy zarobkowej w rozumieniu wskazanego przepisu”.

Skarżąca wniosła o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w części zaskarżonej apelacją, uwzględnienie odwołania i zmianę decyzji z dnia 7 kwietnia 2014 r. przez uchylenie obowiązku zwrotu na rzecz organu rentowego pobranych świadczeń albo uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, a na wypadek, gdyby doszło do spełnienia obowiązku zwrotu zasądzonych świadczeń lub gdyby to świadczenie było w inny sposób wyegzekwowane, o orzeczenie zwrotu świadczenia spełnionego lub wyegzekwowanego na podstawie zaskarżonego orzeczenia, a także o zasądzenie od organu rentowego zwrotu kosztów procesu.

Organ rentowy wniósł o oddalenie skargi, powołując się na stanowisko judykatury, że jeżeli w pewnych przypadkach wykonywanie w czasie orzeczonej niezdolności do pracy niektórych ubocznych czynności związanych z prowadzoną działalnością może nie być kwalifikowane z art. 17 ust. 1 ustawy, to dotyczy to jedynie zachowań wymuszonych okolicznościami i dokonywanych sporadycznie, czego w sprawie nie ustalono. Zażądał zasądzenia kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Niezdolność do pracy jako zdarzenie ubezpieczeniowe uchyla się spod ochrony w razie wykonywania w okresie objętym orzeczeniem lekarskim pracy zarobkowej lub wykorzystywania zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem (art. 17 ust. 1 oraz art. 22 ustawy). Takie zachowania mają cechy nadużycia prawa do świadczeń.

Chodzi o wykonywanie pracy zarobkowej jako sprzeczne z niezdolnością do

jej wykonywania jednorodną i niestopniowaną, w związku z czym - choć jej zakres i charakter są *a limine* nieokreślone - sankcja utraty prawa obejmuje wszystkie jej czynności, niezależnie od wymiaru świadczonej pracy. W judykaturze utrwalił się pogląd, że każda praca zarobkowa wykonywana w okresie zwolnienia lekarskiego powoduje utratę prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1978 r., II URN 130/78, PiZS 1980 nr 8, s. 87, z dnia 31 maja 1985 r., II URN 75/85, OSNC 1986 nr 3, poz. 32, z dnia 12 sierpnia 1998 r., II UKN 172/98, OSNAPiUS 1999 nr 16, poz. 522 oraz niepublikowane wyroki z dnia 6 grudnia 1978 r., II UR 129/78, z dnia 27 czerwca 1991 r., II URN 40/91, z dnia 22 listopada 2000 r., II UKN 71/00, z dnia 19 marca 2003 r., II UK 257/02, z dnia 9 czerwca 2009 r., II UK 403/08, z dnia 8 października 2014 r., III UK 14/14). Za pracę, o której mowa, uważa się pracę w potocznym tego słowa znaczeniu, w tym wykonywanie różnych czynności w ramach różnych stosunków prawnych, lub poza takimi stosunkami, a także prowadzenie własnej działalności gospodarczej, samozatrudnienie, czy stosunek o charakterze korporacyjnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSP 2006 nr 4, poz. 43 i powołane tam orzeczenia i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSNP 2005 nr 19, poz. 307).

Tak definiowana „praca” ma dodatkową cechę, kategoryzującą jej czynności jako aktywność prowadząca do uzyskania zarobku, uznawana za taką nawet, gdy nie jest podejmowana „w celu zarobkowym” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSP 2006 nr 4, poz. 43). Choć więc nie nadano wyraźnego znaczenia słowom ustawy „praca zarobkowa”, to oczywiście chodzi o każdą aktywność ludzką zmierzającą do osiągnięcia zarobku, w tym pozarolniczą działalność gospodarczą (por. wyrok z dnia 5 kwietnia 2005 r., I UK 370/04, OSNP 2005 nr 21, poz. 342 z aprobowaną glosą J. Jankowiaka, OSP 2006 nr 12, poz. 134 oraz z dnia 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, OSNP 2009 nr 9-10, poz. 123). Na tle art. 17 ust. 1 ustawy należy wykluczyć każdą aktywność z zakresu prowadzonej działalności gospodarczej, skoro nie wymaga się zaprzestania (zawieszenia) działalności, argumentując, że „oznaczałoby konieczność likwidacji zakładu pracy, zwalniania pracowników z pierwszym dniem choroby i obowiązek wypłacenia im należności za okres wypowiedzenia, a po odzyskaniu zdolności do pracy, ponowne

poszukiwanie i zatrudnianie odpowiednich pracowników. Nic nie wskazuje na to, by takie konsekwencje były intencją ustawodawcy” (por. wyrok z dnia 6 maja 2009 r., II UK 359/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 16).

W tych okolicznościach ryzyko ubezpieczenia chorobowego musi wypełnić się całkowicie, zatem utrzymujący się samodzielnie musi powstrzymać się od wszelkich czynności zwykle wykonywanych w związku z prowadzoną działalnością, a w żadnym razie nie przyczyniać się do uzyskania zysku z jej prowadzenia. Twierdzi się, że skoro świadczenia z chorobowego ubezpieczenia społecznego mają rekompensować straty w uzyskiwanych dochodach z prowadzonej pozarolniczej działalności, to niedopuszczalne jest pobieranie takich świadczeń (połączone z brakiem obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne za okresy choroby), w razie uzyskiwania dotychczasowych dochodów z udziałem osoby pobierającej zasiłki z funduszu ubezpieczenia chorobowego, nawet gdyby udział ten polegał na wykonywaniu czynności w istotny sposób nieobciążających jego organizmu (por. wyroki z dnia 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 28, z dnia 5 czerwca 2008 r., III UK 11/08, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 292 i z dnia 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, OSNP 2009 nr 9-10, poz. 123).

W tym kontekście relatywizacja zachowań podejmowanych w czasie pobierania zasiłku chorobowego przez ubezpieczonych z tytułu samodzielnej działalności do zachowań pracowników polega na przyjęciu, że prowadzenie działalności gospodarczej nie powoduje utraty prawa do zasiłku chorobowego, jeżeli czynności, jakich ono wymaga, nie są wykonywane osobiście (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSP 2006 nr 4, poz. 43 oraz powołane w nim orzecznictwo i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1999 r., II UKN 236/99, OSNAPiUS 2001 nr 7, poz. 237). Tak więc osobiste wykonywanie konkretnych robót objętych daną działalnością oraz wszelkie zajęcia związane z prowadzeniem zakładu, jak nadzór nad zatrudnionymi w nim pracownikami, przyjmowanie i wydawanie towarów, oznacza wykonywanie pracy zarobkowej (por. wyroki z dnia 6 grudnia 1978 r., II URN 130/78, niepubl., z dnia 8 kwietnia 2008 r., I UK 273/07, niepubl. i z dnia 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 28). Wskazuje się zatem, że obowiązek powstrzymania się od wykonywania czynności zarządu w okresach udokumentowanej niezdolności do

pracy, nakazuje umocowanie lub wyznaczenie innej osoby do podejmowania koniecznych („wymuszonych”) czynności prawnych lub faktycznych przez lub w imieniu spółki w okresie korzystania ze świadczeń chorobowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., I UK 49/17, niepubl., postanowienie z dnia 25 stycznia 2016 r., III UK 82/15, niepubl., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2012 r., I UK 70/12, niepubl.). Co więcej, jeżeli aktywność prowadzącego działalność zwykle polega tylko na wypisywaniu rachunków, to zakaz dotyczy wykonywania choćby tylko takich czynności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 28).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszcza się jednak sytuacje, w których - pomimo wykonywania pewnych czynności składających się na pracę zarobkową - nie zostaje wypełniona hipoteza art. 17 ustawy. *Ad casum* przewiduje się wyjątki, odróżniając czynności polegające na osobistym wykonywaniu przez ubezpieczonego dotychczasowej pracy w ramach prowadzenia działalności gospodarczej od czynności o charakterze ubocznym lub podejmowanych w związku ze statusem pracodawcy (wyrok Sądu Najwyższego z 7 października 2003 r., II UK 76/05, OSNP 2004 nr 14, poz. 247), z tym jednak, że np. zawarcie przez przedsiębiorcę w okresie pobierania zasiłku chorobowego umowy o pracę z nowym pracownikiem w ramach prac interwencyjnych uznawano za powodujące utratę prawa do tego zasiłku (por. wyrok z dnia 5 czerwca 2008 r., III UK 11/08, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 292). Przyjęto też możliwość uznania, że nie dochodzi do utraty prawa do zasiłku chorobowego w razie podjęcia incydentalnej i wymuszonej okolicznościami aktywności zmierzającej do osiągnięcia zarobku w czasie pobierania tego zasiłku, który przysługuje tylko wówczas, gdy choroba uniemożliwia uzyskiwanie dochodu z pracy (por. wyrok z dnia 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008 nr 15-16, poz. 231 i z dnia 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 295).

Nie jest uważane za nadużycie prawa do świadczeń podejmowanie przez osobę pobierającą zasiłek czynności wymuszonych okolicznościami (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2006 r., II UK 44/06, niepubl. i z dnia 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, niepubl.). Uznano za dopuszczalne wykonywanie czynności „sporadycznie”, co prowadzi do konkluzji, że ubezpieczony traci prawo

do zasiłku, jeżeli czynności były częste, powtarzalne lub miały charakter merytoryczny, związany z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Jedynie więc wyjątkowo „wykonywanie niektórych ubocznych czynności związanych z prowadzoną działalnością może nie być kwalifikowane jako wykonywanie pracy” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, niepubl.).

Idąc tym tropem, nie przyporządkowano pojęciu wykonywania jako zarobkowych, czynności polegających na „samym tylko” podpisaniu w trakcie zwolnienia lekarskiego dokumentów finansowych sporządzonych przez inną osobę (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2003 r., II UK 76/03, OSNP 2004 nr 14, poz. 247 i z dnia 6 maja 2009 r., II UK 359/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 16, z dnia 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00, OSNP 2003 nr 20, poz. 498 i z dnia 4 kwietnia 2012 r., II UK 186/11, niepubl.).

W stanie faktycznym sprawy powoływano się na tę linię orzecznictwa jest bezprzedmiotowe, skoro nie można uznać podpisania kilkudziesięciu faktur VAT za czynność incydentalną, a ze względu na umocowanie pracownika do tej czynności, także za niezbędną dla bytu działalności gospodarczej. Co więcej, należy uznać, że sporządzenie faktur VAT mogłoby być uznane za czynność techniczną, choć nie prostą, lecz ich podpisanie jest już równoznaczne z wystawieniem, które należy traktować jako istotny element prowadzenia działalności gospodarczej, są to bowiem dokumenty sprzedaży zawierające szczegółowe dane o transakcji, kwoty do zapłaty oraz informacje o sposobie i terminie zapłaty, wystawiane w celu uzyskania zwrotu podatku. Podpisanie faktury przez osobę uprawnioną do jej wystawienia, wymagane w formularzu urzędowym także po wejściu w życie art. 106e ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, dodanego od dnia 1 stycznia przez art. 1 pkt 50 ustawy zmieniającej z dnia 7 grudnia 2012 r. (Dz.U. Nr 13, poz. 35) od dnia 1 stycznia 2014 r., należało traktować jako istotny element prowadzenia działalności gospodarczej, kwalifikowany na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy jako nadużycie prawa do świadczeń. Nie można tej czynności - w wielu wypadkach wywołującej doniosłe skutki cywilnoprawne (np. wezwanie do zapłaty w rozumieniu art. 455 k.c.) - uznać za czynności niezwiązane z pracą zarobkową lub za mające charakter formalny.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.), o kosztach postępowania postanawiając na zasadzie wynikającej z art. 98 § 1 k.p.c.